

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kartläggning av insatser för barn som växer upp i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller bevittnat våld

Rapportnr: 2009:55

ISSN: 1403-168X

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, socialenheten

Rapporten finns som pdf på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland under Publikationer/Rapporter.

Kartläggning av insatser för barn som växer upp i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller bevittnat våld

Bakgrund

I de nationella alkohol- och narkotika handlingsplanerna (Prop.2005/06:30) uppmärksammas behovet av utvecklande och förstärkta insatser för barn som växer upp i miljöer där det finns missbruk, hot och våld eller där någon förälder har psykiska problem.

Regeringen har i sitt åtgärdsprogram för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2009, Fri från missbruk, tydligt angett vikten av fortsatta insatser för att förbättra situationen för barn som växer upp i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller bevittnat våld.

Hösten 2008 gjorde Statens folkhälsoinstitut (FHI) en kartläggning av insatser för barn som växer upp i missbruksmiljö, psykisk sjukdom eller bevittnat våld. Detta gjordes genom att fråga länsamordnarna hur det såg ut i respektive län. I Västra Götalands län med 49 kommuner var det svårt att uppskatta hur det såg ut. Med denna kartläggning kan bilden bli tydligare om än inte heltäckande.

Metod

En enkät skickades ut i februari 2009 till samtliga 49 kommuner i länet (till de 21 stadsdelarna inom Göteborgs stad) via socialnämnderna. 37 av de 49 kommunerna har svarat, vilket är en svarsfrekvens på 75 %.

Begränsningar

I huvudsak är det stödgruppsverksamhet som är i fokus för denna kartläggning som är en form av insatser för barn i behov av stöd. Andra preventiva insatser som bör vara en del av ett bredare arbete i kommunerna behandlas inte här. Några viktiga delar i preventionsarbetet vill vi ändå lyfta fram, att begränsa tillgången på alkohol och droger, öka medvetenheten bland befolkningen om hur vuxnas alkoholvanor påverkar barn. Socialpolitiska insatser som exempelvis arbeta med att stärka skolmiljön med lärarledarskap och SET (Social Emotionell Träning). Utbildning om bl.a. beroende och barns signaler och behov för personal som möter barn i sin verksamhet. Ett strategiskt föräldrastödsarbete i kommunen kan vara ett bra stöd för föräldrar. Det kan också handla om socialt

uppsökande arbete eller praktiskt pedagogiskt arbete i hemmet exempelvis projektet Nystanet som pågår i stadsdelen Backa i Göteborg.

Metoder och modeller som tas upp i kartläggningen kommer inte att beskrivas. Gruppverksamheter inom olika organisationer nämns bara vid namn och ges ingen utförligare förklaring.

Gruppverksamhet i Västra Götalands län

86 % av kommunerna, av de 37 kommuner som besvarat enkäten, har gruppverksamhet med utbildad personal för barn som växer upp i missbruksmiljö. 68 % har gruppverksamhet för barn som växer upp med förälder med psykisk sjukdom. Något färre 49 % har gruppverksamhet, gruppsamtal alternativt enskilda samtal med barn som bevittnat våld¹.

kommun	barn som växer upp i missbruksmiljö	barn som har förälder med psykisk sjukdom	barn som bevittnat våld
Ale	x	x	x
Bengtsfors	x	x	
Borås	x		x
Falköping	x		
Göteborg	x	x	x
Götene	x	x	x
Herrljunga			x
Hjo	x		x
Härryda	x	x	
Lerum	x	x	x
Lidköping	x		x
Mariestad	x		x
Mellerud	x	x	x
Mölndal	x		x
Orust	x	x	x
Partille			x
Skara	x		
Skövde	x		x
Sotenäs	x	x	
Stenungsund	x	x	x
Svenljunga			x
Tjörn	x	x	
Trollhättan	x	x	

¹ Procent av de 37 kommuner som har besvarat enkäten

Uddevalla	x	x	x
Ulricehamn	x	x	x
Vänersborg	x	x	x
Åmål	x		
Öckerö	x		

Kommuner som köper tjänst av annan kommun eller organisation

	barn som växer upp i missbruksmiljö	barn som har en förälder med psykisk sjukdom	barn som bevittnat våld
Falköping			x
Grästorp	x	x	x
Göteborg	x	x	x
Lilla Edet	x	x	
Mark	x	x	x
Munkedal	x	x	x
Partille	x	x	
Tibro			x
Vara	x		

Kartläggningen visar att minst 82 stödgrupper är i gång per år i Västra Götaland beräknat på det antal barngruppen som bedrivs i kommunerna. De kommuner som köper tjänster av annan kommun eller organisation finns inte medräknat i detta då de haft svårt att uppskatta hur många grupper en annan organisation än den egna har igång. I Göteborgs stad pågår en omfattande kartläggning av de insatser som finns för barn i missbruksmiljö, psykisk sjukdom eller bevittnat våld.

Det är flera kommuner som har en eller flera grupper för de yngre barnen men svårt att rekrytera tonåringar till gruppverksamhet. Trollhättan och Stenungsund har lyckats med att få med tonåringar i gruppverksamhet och har flera grupper, ca 4 per år, igång för målgruppen barn till föräldrar med missbruksproblem och/eller psykisk sjukdom. Härryda och Mölndal samverkar kring den äldre gruppen barn.

Antal barn som erbjuds stöd

Uppskattningsvis deltar 450 barn i stödgrupper eller enskilt samtal under ett år utifrån skattningar i denna kartläggning. Flera kommuner (Göteborg inberäknat) har inte kunnat uppskatta hur många barn som tar del av gruppverksamhet så det totala antalet barn som får ta del av stöd är fler. Dalslandskommunerna samverkar och har ett gemensamt sommarläger för barn i missbruksmiljöer och barn till

föräldrar med psykisk sjukdom. 2008 deltog 13 barn i åldern 6-13 och 14 ungdomar i åldern 14-17.

Några kommuner som sticker ut när det gäller antal barn som får del av gruppverksamhet är Stenungsund med ca 50 barn i grupper under ett år, Uddevalla 30 barn och Vänerborg 28 barn. Några kommuner, Ale, Borås, Härryda, Lerum och Ulricehamn har runt 20 barn i sin verksamhet medan flertalet kommuner har färre barn.

Metoder och program som används

Vanligast förekommande är att Ersta Vändpunktens modell används vid gruppverksamhet för barn till förälder med missbruk eller psykisk sjukdom, 13 kommuner uppger det. 10 kommuner använder sig av Linus & Lina, Hela människan och 8 kommuner av Rädda barnens material När mamma och pappa dricker.

Junis barnprogram och UNF:s ungdomsprogram används ett par kommuner.

I gruppverksamhet för barn som bevittnat våld är den vanligast förekommande metoden Rädda barnens Trappan, som 11 kommuner använder sig av. Ett par kommuner uppger att man enbart har enskilda Trappan-samtal och ingen gruppverksamhet.

Flera kommuner använder sig av Utvägs verksamhet som är en myndighetssamverkan för kvinnofrid mellan Polismyndigheten, Hälso- och sjukvården, kriminalvården, Åklagarkammaren och socialtjänsten. Samverkande kommuner i Sjuhärad; Alingsås, Bollebygd, Borås, Herrljunga, Lerum, Mark, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamn och Vårgårda. Inom Skaraborg; Essunga, Falköping, Gullspång, Grästorp, Götene, Hjo, Karlsborg, Lidköping, Mariestad, Skara, Skövde, Tibro, Tidaholm, Töreboda samt Vara. Utväg finns även inom Socialresurs förvaltning i Göteborgs stad. Det finns även gruppverksamhet i vissa av stadsdelarna där används i huvudsak Ersta Vändpunktens modell och Trappan samt att man använder sig av frivilligorganisationerna Bona Via, Bojen, Gyllingen.

Stödinsatser och utbildning

En fråga som ställdes var om behandlingsenheter som möter vuxna med missbruksproblem/psykisk sjukdom/våld erbjuder stödinsatser enligt specifik metod till barnen.

Fyra kommuner vet att så sker. 14 kommuner svarar att det erbjuds i viss mån. 10 kommuner vet inte medan man i 8 kommuner svarar nej det gör man inte.

Respondenternas kommentarer till vilka metoder som används:

- Trappansamtal eller barngrupper
- Vid behov erbjuds stöd och köper plats i gruppverksamhet i annan kommun

- Individuellt behandlingsarbete
- Broschyrer delas ut
- Gruppledaren informerar föräldern
- Hänvisar till barngruppsverksamhet
- Vuxenbehandlare arbetar även som familjebehandlare
- Kognitivt tankesätt, enskilt Art
- Lägerverksamhet erbjuds

En annan fråga handlade om det genomförs utbildningsinsatser om barn som har föräldrar med missbruk/psykisk sjukdom/bevittnat våld inom:

för- och grundskola

I 15 kommuner vet respondenten inte om det genomförs någon utbildning för kommunens för- och grundskolepersonal. I 13 kommuner uppger man att det sker i viss mån. Respondenternas kommentarer:

- Föreläsningar kring beroende/medberoende och barns signaler
- Föreläsningar kring "de glömda barnen"
- Fördjupad kunskap om Tryggve-konceptet
- Konferenser
- Information ute på skolorna
- Skolan är ansvarig för utbildning av sin personal

Primärvård

De allra flesta, 28 kommuner, vet inte om det genomförs utbildning inom Primärvården. Endast en kommun svarar ja på denna fråga.

Socialtjänst

Inom socialtjänsten är det betydligt vanligare att det genomförs utbildningar inom området. 17 kommuner svarar ja det gör man och 15 kommuner att man gör det i viss mån. Exempel på utbildningsinsats:

- Arbetsgrupper erbjuds studiebesök och information ges ut till arbetsgrupper
- Socialsekreterare och Familjecentrals personal går utbildning i BBIC
- Föreläsningar kring beroende/medberoende och barns signaler
- Konferenser och utbildning för personal inom socialtjänsten
- Information
- Gruppledare går utbildning
- Studiecirklar för personal

Strategi eller plan

De flesta kommuner, 30 stycken, uppger att man har en strategi eller planering framåt kring detta område i kommunen.

Sammanfattningsvis kan man dela in kommunernas strategier i följande:

- Ingår i det reguljära socialtjänstarbetet
- Informera och sprida kunskap
- Utöka gruppverksamhet och vidareutveckla med utbildning
- Bibehålla kompetens och/eller permanenta gruppverksamhet
- Ansökt om utvecklingsmedel från Länsstyrelsen för att vidareutveckla arbetet
- Utveckla ökad samverkan med olika parter bl.a. skola och socialpsykiatri
- BBIC, Barns behov i centrum som tydliggör barnfokus
- Handlingsplan ska aktualiseras och/eller finns för kvinnor och barn som lever med våld i nära relationer

Mariestads kommun arbetar med att ta fram rutiner för samverkan med kommunpsykiatri i syfte att stödja barnen och upparbetar även rutiner och samarbete med beroendecentrum för ett tätare samarbete kring barnen, utöver upptäckt.

I Lidköping arbetar man med Tryggve-konceptet och når väl ut med information, broschyrer, föreläsningar och i viss mån fördjupad kunskap enligt Tryggve-konceptet till behandlingsenheter, skolan och i viss mån till Primärvård.

Samverkansparter

Alla kommuner samverkar med en rad olika enheter och organisationer, exempelvis

Kvinnojourer, Brottsofferjourer, polis, sjukvården, primärvården, MVC & BVC, Vuxenpsykiatri, BUP, förskolan, skolan, skolhälsovården, mobbningsteam, fritid, svenska kyrkan och frivilligorganisationer exempel hela människan. Barngruppsverksamheter inom Utväg, Bona Via, Bim, Linus & Lina, Bojen, Gyllingen, Rädda Barnen samt samverkansnätverk inom och mellan kommuner.

Dilemman som lyfts fram

- Ett par kommuner tar upp att det har varit svårt att rekrytera barn till grupperna.
- Ett bättre nätverk med handledning, utbildning och utbyte för barngruppsledare efterfrågas.
- En svårighet är att få barn och ungdomar att delta, då vårdnadshavare ska godkänna deltagandet.
- Önskemål om mer insatser, utbildning och kunskaper om hur illa dessa barn far i otrygga miljöer till alla samverkanspartners, politiker, chefer m.fl.

Länsstyrelsens analys och kommentarer till kartläggningen

1. Tydliga handlingsplaner och rutiner för arbetet med insatser till barn som växer upp i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller bevittnat våld saknas i många kommuner.
2. Det är en stor utmaning att på ett strukturerat sätt sprida information och kunskap till behandlingsenheter, för- och grundskola, primärvård och inom socialtjänsten. Omfattningen behöver ökas betydligt. Länsstyrelsen bedömer att de kommuner som aktivt informerar och kontinuerligt anordnar utbildningar/föreläsningar också har fler pedagogiska barngrupper som är igång.
3. Flera kommuner har eller håller på att implementera BBIC, Barns behov i centrum. Metoden syftar till att stärka barns och ungdomars ställning i den sociala barnvården där barns behov ska vara utgångspunkten för insatser. BBIC bidrar till en struktur för socialtjänstens dokumentation och uppföljning av barns behov av insatser.
4. Strategierna och planeringen i kommunerna för att kunna erbjuda stöd till barnen behöver fortsätta att utvecklas. Kunskaperna och uppmärksamheten hos alla som möter barn behöver förbättras. Länsstyrelsen bedömer att fler barn behöver nås av stöd.
5. Länsstyrelsen kommer att på olika sätt arbeta för att bidra till utvecklingen i länet. Kartläggningen har varit ett sätt att skaffa en bättre bild över läget i länet. Vi har konstaterat flera förbättringsområden. Resultatet av kartläggningen stämmer väl med Länsstyrelsens erfarenheter från tillsynen av socialtjänsten i kommunerna i länet. Länskonferensen Dags för de glömda barnen är ett sätt att bättre uppmärksamma området, sprida goda exempel och ta vara på det stora engagemang som finns på många håll i vårt län kring dessa frågor.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN